

ויהי ביום השמיני

מים ראשונים: ללוח השנה יש "מפגשים" מעניינים עם פרשיות השבוע כמו פרשת המבול שחלה עם תחילת החורף, פרשות ויקהל-פקודי בסמוך לראש חודש ניסן בו נחנך המשכן, פרשת שלח לך "והימים ימי ביכורי ענבים" שחלה בתחילת העונה ועוד. במקרה שלפנינו, בכל השנים שאינן מעוברות, השבת הראשונה לאחר חג הפסח היא פרשת שמיני (משום שפרשת צו לעולם תחול לפני הפסח ובשבת המועד קוראים קריאה מיוחדת בפרשת המועדות בכי תשא, ראה שולחן ערוך אורח חיים סימן תכח סעיף ד). סיימנו את הפסח בשביעי של חג והנה מיד לאחריו אנו קוראים בפרשת שמיני. משביעי לשמיני ומשמחה שאינה שלימה (שהרי בפסח אין משלימים את ההלל משום [עבדים היינו](#), משום [מעשה ידי טובעים בים](#) ועוד) לשמחה מהולה בעצב של חנוכה המשכן יחד עם מות שני בני אהרון. ובלוח השנה שהתחדש בימינו, בארץ ישראל, אנו עושים גם פנייה חדה מפסח ליום השואה והגבורה ומשם ליום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ומשם ליום העצמאות. וכל הזמן, אבל ספירת העומר לדורותיו עומד ברקע. וכבר עמדנו על נושא זה בדברינו [וידום אהרון במדרש](#) וכן [בפיוט](#) והפעם נתעכב על "ויהי ביום השמיני" – וי יהי (וי היה) ביום השמיני.

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל: (ויקרא ט א).¹

ויקרא רבה פרשה יא סימן ז – המדרש שעלה מן הגולה

ר' תנחומא ור' חייא אומרים אותה ורבי ברכיה בשם רבי אלעזר המודעי: המדרש הזה עלה בידינו מן הגולה: בכל מקום שנאמר "ויהי בימי" אינו אלא צרה. אמר ר' שמואל בר נחמן: וחמישה הן.² "ויהי בימי אמרפל מלך שנער" (בראשית יד א) - מה צרה היתה שם? "עשו מלחמה את ברע מלך סדום" (שם ב). משל לאוהבו של מלך שנכנס למדינה. בשבילו היה המלך נזקק לכל אותה מדינה. באו ברבריים ונזדווגו לו.³ וכיון שבא ונזדווגו, אמרו הכל: ווי שאין המלך נזקק למדינה כמו שהיה. כך, אברהם אוהבו של הקב"ה היה, וכתוב בו "ונברכו בך כל משפחות האדמה" ובשבילו היה הקב"ה נזקק לכל העולם כולו. באו כשדיים ונזדווגו לו, אמרו: ווי שאין הקב"ה נזקק לעולמו כמות שהיה.⁴ זהו שכתוב: "וישובו ויבואו אל עין משפט היא קדש" (בראשית יד ז). א"ר חייא: לא ביקשו להזדווג אלא לתוך גלגל עינו של עולם; עין שעשתה מדת הדין בעולם

¹ היום השמיני למילואים (לחניכת אהרון ובניו) הוא א' בניסן לפי שבין שני המדרשים והפרשנים, בו הוקם סופית המשכן והחלו הנשיאים להביא את קרבנם (במדבר פרק ז). תחילת ימי המילואים הייתה אפוא בכב או כג באדר. ראה הקבלה עם בריאת העולם שהחלה ע"פ המסורת בכה באלול ונשלמה בא' בתשרי יום 'הרת עולם'.

² "ויהי בימי אמרפל מלך שנער" בפרשת לך לך ספר בראשית, "ויהי בימי אחז" ישעיהו פרק ז, "ויהי בימי יהויקים" ירמיהו פרק א, "ויהי בימי אחשורוש" תחילת מגילת אסתר, "ויהי בימי שפוט השופטים" בתחילת מגילת רות. ואכן, מדרש זה מופיע גם בבראשית רבה מב ג (פרשת לך לך), רות רבה פתיחות ז, אסתר רבה פתיחות יא ועוד. וכך גם במדרש תנחומא בפרשתנו שהוא מקבילה כמעט מילה במילה של ויקרא רבה, להוציא הבדלים מסוימים שנראה. ובכל המקורות האלה, הנוסח הוא: "מדרש זה עלה בידינו מן הגולה". ואל תתמה על הדבר שהרי לנו מדרש ארץ ישראלי מובהק כמו פסיקתא דרב כהנא (כאחיו ויקרא רבה ובראשית רבה שהם מדרשי ארץ ישראל קלאסים) שקרוי על שמו של רב כהנא שעלה מבבל לארץ ישראל והצטרף לבית מדרשו רבי יוחנן בטבריה (ראה סיפור עלייתו במסכת בבא קמא קיז ע"א) ובודאי הביא איתו "ארי מבבל" זה מדרשים רבים בהלכה ובאגדה מבבל. ועדיין אנו שואלים: היכן "ויהי ביום השמיני"? מה הקשר של מדרש זה לפרשת השבוע שלנו?

³ מי זה "ל"י? מי הוא האוהב? אברהם כמובן, כפי שהוא ממשיך ומפרש, אך שים לב שבפסוק כתוב שבאו לעשות מלחמה: "את ברע מלך סדום!" על הקשר בין אברהם לסדום כבר עמדנו במספר מקומות. ראה דברינו [אב המון גויים](#) וכן [מפגשי אברהם עם יושבי הארץ](#) בפרשת לך לך, וכן [סוכתה של סדום](#) בחג הסוכות. הקשר של אברהם לסדום איננו רק בשל אחייו לוט שירד לשם ואברהם נחלץ להצילו, אלא בשל כך שסדום היא חלק מהארץ המובטחת לאברהם. לא בכדי מתפלל אברהם בתקווה למנוע את הפיכתה (בראשית פרק יח). מי שפותח במלחמה עם סדום ושאר גויים שבארץ כנען, מרים את ידו על אברהם ובעקיפין גם על הקב"ה שהבטיח את הארץ לאברהם.

⁴ מי "אמר"ו? הבריות מסביב, "העולם". מה אמרו? ווי שאין יותר נוכחות אלוהית בעולם. וזה עצמו כבר חצי צרה או אפילו חצי נחמה – של מי שזועק שאין אלהים ומרגיש בחסרונו. השווה מחד גיסא עם דור המבול שאמרו "אין דין ואין דין" (בראשית רבה כו ו ומדרשים אחרים על הפסוק "לא ידון רוחי באדם" – בראשית ו ג). ומאידך גיסא, עם דברי הנביא יחזקאל (פרק ח פסוק יב) המקטרג על עם ישראל: "ויאמר אלי ה'ראית בן אדם אשר זקני בית ישראל עשים בחשך איש בחדרי משכיתו כי אמרים אין ה' ראה אתנו עינינו עזוב ה' את הארץ" (ראה תנחומא נח סימן ד שמקשר גם פסוק זה עם דור המבול). משני הצדדים, אין זה אלא למעלת דורו של אברהם שהם מרגישים בחסרון האלוהות בעולם וזועקים ויי!

בקשו לסמותה.⁵ "היא קדש", אמר ר' אחא: "הוא" כתוב - הוא שקידש שמו של הקב"ה וירד לכבשן האש. כיון שבאו המלכים ונזדווגו לו, התחילו צווחים: ווי ווי! "ויהי בימי אמרפלו".⁶

"ויהי בימי אחז בן יותם" (ישעיהו ז א) - מה צרה היתה שם? "ארם מקדם ופלשתים מאחור ויאכלו את ישראל בכל פה" (שם ט א). משל למלך שמסר את בנו לפדגוג. והיה הפדגוג שונא אותו.⁷ אמר: אם אני הורג אותו עכשיו, נמצאתי מחייב ראשי למלך. אלא, הריני מושך את יונקתו ממנו והוא מת מאליו. כך אמר אחז: אם אין גדיים אין תיישים; אם אין תיישים אין צאן; אם אין צאן אין רועה; אם אין רועה אין עולם. כך אמר אחז: אם אין קטנים אין תלמידים; אם אין תלמידים אין חכמים; אם אין חכמים אין תורה; אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות; אם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם. מה עשה? עמד ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות. זהו שכתוב: "צור תַעֲוֹדָה חַתּוּם תּוֹרָה בְּלִמְדֵי" (ישעיהו ח טז) ... כיון שראו הכל שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות, התחילו הכל צווחין ווי ווי! "ויהי בימי אחז".⁸

"ויהי בימי יהויקים" (ירמיהו א) - מה צרה היתה שם? "ראיתי את הארץ והנה תוהו ובוהו" (שם ד כג) - משל לכתביו של מלך שנכנסו למדינה. וכל מדינה ומדינה שהיו כתביו של מלך נכנסים, היו בני המדינה עומדים על רגליהם ופורעים את ראשיהם וקוראים אותם באימה ביראה ברתת בזיע. וכיון שנכנסו למדינתו של מלך, עמדו וקרעו אותו ושרפו אותו, זהו שכתוב: "וַיְהִי כְּקִרְוֵא יְהוָה יְהוּדֵי שְׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאֶרְבָּעָה יְקָרְעָה בְּתַעַר הַסֵּפֶר וְהַשְּׁלֵךְ אֶל הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל הָאֵח עַד תֵּם כֹּל הַמְּגִלָּה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאֵח" (ירמיהו לו כג). אמרו: או לנו כשירגיש המלך בכך. וכיון שראו כן, התחילו צווחים: ווי ווי, "ויהי בימי יהויקים".⁹

⁵ קטע זה אומר פרשני. "עין שעשתה מדת הדין בעולם" מי זו? "גלגל עינו של עולם" מי זה? על כורחנו זה שוב אברהם (שאח"כ מנחיל תואר זה לעם ישראל כולו, ראה דברינו ['יצרנהו כאישון עינו](#) בפרשת האזינו). בגלגל עין זה של העולם בקשו מלכי הצפון שפלו לארץ כנען לפגוע. אותם המלכים שבאו מארץ מכורתו של אברהם בעבר הנהר. כאילו הם דולקים אחרי אברהם שנתן את פסיליהם ולא מוכנים לאפשר לו לבנות עולם אחר. אפשר. אך בין השורות הכניס הדרשן נושא כבד אחר. העין הזו - אברהם - עשתה מידת הדין בעולם. מה פירוש ביטוי זה? איזו מידת דין עשה אברהם? אנחנו רגילים לראות באברהם (ובעקבותיו משה ושאר סניגורי ישראל) כמי שמבקש את מידת הרחמים, את "לפנים משורת הדין". ראה דברי אברהם בתפילתו על סדום בבראשית רבה מט י: "אם עולם אתה מבקש, אין דין. ואם דין אתה מבקש, אין עולם. אתה תופס החבל בשני ראשיו! אתה מבקש עולם ומבקש דין. אם אין אתה מוותר קצת, אין העולם יכול לעמוד". מסתבר שיש אברהם קדום יותר (הכל עפ"י המדרש כמובן). אברהם שתובע את מידת הדין דווקא. אברהם שטוען כלפי שמיא שכביכול אפילו דין לא נעשה בעולם. ראה ספרי דברים סימן שיא: "בהנחל עליון גויים בהפרידו בני אדם - עד שלא בא אברהם אבינו, כביכול היה הקב"ה דן את העולם במידת אכזריות ...". ראה גם הדברים הקשים שמדרש בראשית רבה מט סימנים ח, ט, י שם בפי אברהם כשהוא תובע לפחות להציל את הצדיקים: "אף שאתה מביא לעולמך, אתה מכלה בו את הצדיקים עם הרשעים". "אף" הוא כעס. ואף אנו ראינו לפני דור או שניים את האף שלא הבחין בין צדיקים לרשעים וכילה הכל, אך אין בנו הכח לומר כמו שאמר אברהם, רק לזעוק ויי, ויי! ויהי בימי הערפל של מלחמת העולם השנייה. ראה דברינו [הטיחו דברים כלפי מעלה](#) בפרשת שלח לך.

⁶ ראה דברינו [אברהם ונמרוד](#) בפרשת לך לך שם התעכבנו על מסורת חז"ל שאמרפלו הוא נמרוד שרדף אחרי אברהם מנתן פסלי אור כשדים, עד ארץ כנען. ובמשפט המסכם בו הדרשן חוזר על הפסוק בו פתח "ויהי בימי אמרפלו", יש להבחין בין הקרי ובין הכתיב. הדרשן שונא את דרשתו לפני הקהל, קרא כאן את הפסוק באופן הבא: "ויהי בימי אמרפלו", לחיזוק הכאב והצרה שהיו שם: "התחילו הכל צווחים: ווי, ווי - ויהי בימי אמרפלו". כך נראה שנאמרה הדרשה בע"פ. אך בכתובים, חזרו המעתיקים להעתיק הפסוק כמות שהוא במקרא ובלעלה הפואנטה של הדרשן. כך נראה שיש לקרוא את כל הסימנים בכל המדרשים שלהלן.

⁷ את מי שונא הפדגוג, את המלך או את הדין? לכאורה, את הדין, אבל ראה הנמשל. וכבר הקדשנו דף מיוחד למדרשים הבנויים על [משלי הפדגוג](#) בפרשת כי תשא.

⁸ מדרש זה יותר משהוא דן באחז המקראי נראה כמכוון לדורו של הדרשן ומשתמש באחז על דרך ההנגדה. ואם נקראהו הפוך, נקבל לא עצב כי אם שמחה, לא ייאוש כי אם תקווה, לא פסימיות כי אם אופטימיות עצומה של הדור שלאחר החורבן והשמד שקם וייסד את מדרשות ויחדש תורה בישראל. וכך יש לקרוא: אם יש בתי כנסיות ובתי מדרשות, יש גדיים תלמידים ויש תיישים חכמים. ואם יש תלמידים ומורים חכמים, יש תורה בישראל והקב"ה משרה שכינתו בעולם. ראה שיר השירים רבה, שקראנו בשבת פסח אחר כותלנו, פרשה ב סימן ג: "בשלפי השמד נתכנסו רבותינו לאושא". ובפשט הפסוק "צור תעודה חתום תורה בלימודי", ראה פירוש מצודת דוד: "חתום התורה בלב התלמידים למען לא ישכחו אותה כי לולי זאת לא אהיה להם למקדש וארמון משגב". ראה גם רש"י, רד"ק ופירוש דעת מקרא שם. ראה דברינו [כי לא תשכח מפי זרעו](#) בפרשת וילך. ושוב כך אולי גם בדורנו שלאחר ימי אמרפלו/ערפל השואה, קם בארץ ישראל עולם תורה מפואר וארון הספרים היהודי התחדש במפעלים ספרותיים-תורניים מאין כמותם. ולגבי הרעיון לקרוא מדרשים הפוך, כך יש אולי גם לקרוא גם את הגמרא בסוף מסכת מכות במדרש על צמצום מספר המצוות ומדרשים נוספים. וזה נושא מיוחד שיש להרחיב בע"ה בפעם אחרת.

⁹ הצרה כאן היא שעם ישראל לא עומד בנורמות של העמים האחרים. ההשוואה עם סיפור אנשי נינוה בספר יונה ברורה ומתבקשת. ואכן, במקבילה במדרש תנחומא בפרשתנו, היא מופיעה בברור: "משל לכתבים של מלך שהובאו למדינות המלכות. בכל מדינה ומדינה שהובאו לידם, היו הכל עומדין על רגליהם ופורעין את ראשיהם וקוראין אותם באימה וברתת ובזיע. וכשהובאו למדינתו של מלך, קרעו אותם ושרפום. כך עשו ישראל. כששולח הקב"ה שלוחו לאומות העולם הם עושים תשובה ומתכסים בשק וצמים כמו שעשו אנשי נינוה ... מי שהיתה בביתו קורה אחת או אבן אחת מגזל, הורס הבית ומוציאו ומשיב הגזל. ובשביל זה היה מתירא יונה להינבא ... ואומות העולם מתיראין לפני הקב"ה וקרובים לתשובה וישראל קשי עורף. וזה שאמר הכתוב ויהי כקורא יהודי שלש דלתות וארבעה (ירמיה לו)". נכונות הגוי להרוס את ביתו על מנת להשיב את הגזילה מרמתת על תקנת מריש בה לא הצריכו גזלן להחזיר קורה שגזל, כולל אם עשה בה מצווה! ראה סוכה לא ע"א. אכן, ויי מוסרי וקטרוג קשה יש לנו כאן על בניו של אברהם אבינו שעמד זה וצווח ווי בימי אמרפלו. נזכור שבימי של יהויקים חרב למעשה בית ראשון! ראה דברינו [אנשי נינוה](#) ביום הכיפורים. ראה גם דברינו [אברהם ודור הפלגה](#) על הקשר המיוחד של אברהם עם דור הפלגה משם יצא אשור שלא השתתף בבניית המגדל ופנה ובנה את נינוה.

"ויהי בימי אחשורוש" (אסתר א א) - מה צרה היתה שם? "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים" (שם ג ג). משל למלך שהיה לו כרם ונזדווגו לו שלושה שונאים. התחיל אחד מקטף בעוללות, ואחד התחיל לזנב באשכולות, ואחד מעקר בגפנים. פרעה התחיל מקטף בעוללות, זהו שכתוב: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (שמות א כב). נבוכדנצר התחיל מזנב באשכולות, זהו שכתוב: "ויגל את יהויכין בבלה ... החרש והמסגר אלף הכול גיבורים עושי מלחמה" (מלכים ב כד טו-טז). המן הרשע התחיל לעקר בגפנים וביקש לקעקע ביצתן של ישראל ... זהו שכתוב: "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים" (אסתר ג ג) וכיון שראו הכל שאחשורוש מוכר והמן לוקח, התחילו הכל צווחין: ווי ווי! "ויהי בימי אחשורוש".¹⁰

"ויהי בימי שפוט השופטים" (רות א א) - מה צרה היתה שם? "ויהי רעב בארץ" משל למדינה שהיתה חייבת ליפס (מס) למלך ושלח המלך גבאי טמיון לגבותה. מה עשו בני המדינה? עמדו ותלו אותו וגבו אותו. אמרו: ווי כשירגיש המלך בדברים הללו. מה ששלוחו של מלך מבקש לעשות לנו עשינו לו! כך, כשהיה אחד מישראל עושה דבר שלא כהוגן, היו מוליכין אותו אצל הדיין. מה שהדיין צריך לעשות לנשפט, היה הנשפט עושה לדיין! אמר להן הקב"ה: אתם מבזין את שופטיכם, הנני מביא עליכם דבר שאי אתם יכולין לעמוד בו. ואיזה זה? זה רעב: "ויהי רעב בארץ" (רות א א).¹¹

שמעון בר רב אבא בשם ר' יוחנן אמר: כל מקום שנאמר "ויהי" משמש צרה ושמחה. אם צרה אין צרה כיוצא בה, אם שמחה אין שמחה כיוצא בה. בא שמואל ועשה לחצאים: כל מקום שנאמר "ויהי" - צרה; כל מקום שנאמר "ויהי" - שמחה. הַשִּׁבְיָה¹²: "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור" (בראשית א ג). אמר להם: אף היא אינה שמחה, לפי שלא זכה העולם להשתמש באותו האור.¹³ ... השיבו: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" (בראשית א ה). אמר להם: אף היא אינה שמחה שכל מה שנברא ביום ראשון עתיד לכלות, זהו שכתוב: "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה" (ישעיה נא). השיבו: "ויהי ערב ויהי בוקר יום שני שלישי רביעי חמישי ששי".¹⁴ אמר להם: אף היא אינה שמחה, שכל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה. החטים צריכים ליטחן, החרדל צריך לימתק, והתורמוסים צריכים לימתק.¹⁵ ... השיבו: "ויהי ביום השמיני", אמר להן: אף היא אינה שמחה שבאותו היום מתו נדב ואביהוא.¹⁶

¹⁰ המן ביקש לעקור הכל ולקעקע ביצתן של ישראל. כך גם לבן הארמי, שהזכרנו בהגדת פסח שאחר כותלנו וכך להוותנו גם המן של המאה העשרים שבקש ואף יכל להשמיד להרוג ולאבד שלישי הגפן! ראה אגב הדיון בגמרא מגילה יד ע"א לגבי קריאת מגילה שהיא בבחינת שירה שאומרים בפורים בקל וחומר מפסח: "ומה מעבדות לחירות אמרין שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן?", אבל לא אומרים הלל (לשיטת רבא) משום שעדיין "עבדי אחשורוש אנו". מזימתו של המן "לקעקע את ביצתן של ישראל", היינו להשמיד את שורשם, לא צלחה; אבל נשאר תלויים בחסדי המלכות, היינו עבדים. ומה חשב יהודי שישב בבל, בעצם בכל גלות שהיא, ואמר: "עבדים היינו לפרעה במצרים"? מן הסתם על ההמשך: "ויוציאנו ה' משם ביד חזקה ובזרוע נטויה וכו'", "לאמר: כך גם יוציאנו מהגלות הזו. וכך גם בדברים: "הַשְׁתָּא עֲבָדִי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרֵן. ומה ששרים עם הילדים: "עבדים היינו עתה בני חורין" נראה שמתאים רק ליושבי ארץ ישראל.

¹¹ פסח מאחורינו והג השבועות לפנינו. במדרש רות רבה פרשה א מורחב רעיון זה לשני הכיוונים: "אוי לדור ששפטו את שופטיהם ואוי לדור ששופטיו צריכין להישפט". ראה דברינו **בימי שפוט השופטים** במגילת רות. אין לך ווי גדול מהתמוטטות ח"ח של מערכת המשפט והאמון בה. ואם זכו, יש "ויהי" חיובי של שמחה. ראה מסכת שבת דף י עמוד א: "ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב - וכי תעלה על דעתך שמשעה יושב ודן כל היום כולו? תורתו מתי נעשית? אלא לומר לך כל דין שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת - מעלה עליו התוב כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית. כתיב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב, וכתיב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". על הקשר עם "ויהי" של בריאת העולם, נראה עוד להלן.

¹² הקשו עליו, על שמואל שמנסה להבחין בין "ויהי" ובין "ויהי".

¹³ ראה דברינו **האור שנגזר** בפרשת בראשית.

¹⁴ מה הצרה בשאר ימי הבריאה? נראה שיכול היה שמואל להשיב עפ"י מדרש קהלת רבה א א על שבעת ההבלים שהם כנגד שבעת ימי הבריאה. ראה מדרש זה בדברינו **הבל השבת** בפרשת בראשית. אבל הדרשן כאן בוחר תשובה אחרת וקצת מפתיעה.

¹⁵ האם צורך זה הוא צרה? מדרש בראשית רבה יא ו לא יסכים עם גישה פסימית זו: "פילוסופוס אחד שאל את רבי הושעיה, א"ל אם חביבה היא המילה מפני מה לא נתנה לאדם הראשון? ... אמר לו: להוציאך חלק אי אפשר, אלא כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה, כגון החרדל צריך למתוק, התורמוסים צריך למתוק, החיטין צריכין להיטחן, אפילו אדם צריך תיקון". ראה גם תנחומא תזרוע סימן ז את תשובתו של ר' עקיבא **לטורנוסרופוס** בעניין זה שמעשי בשר ודם נאים ממעשי הקב"ה - מוטיב עליו החבנו בדברינו **מעשה שמים ומעשה בשר ודם** בפרשת בראשית). הרי לנו עוד עצב מהול בשמחה בגישות השונות של המדרש לצורך של האדם לעמול בשכלול הבריאה.

¹⁶ והמדרש ממשיך שם בדוגמאות נוספות של שמחת "ויהי" שאיננה שלימה, כולל שוב מהמשכן עצמו: "השיבו: ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן (במדבר ז א); אמר להן: אף היא אינה שמחה שבו ביום שנבנה בנינו של בית, נגנז". בבניית מקדש שלמה נגנז המשכן, מקדש הארעי ששימש את עם ישראל כל השנים, והדרשן רואה בכך צער. ראה דברינו **בין משכן מקדש ראשון ומקדש שני** בפרשת תרומה. בה בעת, ממשיך שם המדרש גם לכיוון השני, שדברים שנראים כצרה, יש בהם מרכיב של שמחה, כגון: "ויהי כאשר נלכדה ירושלים" (ירמיה לח כח)! אמר להם: אף היא אינה צרה, שבו ביום נטלו ישראל איפוסין על עונותיהם ... זהו שכתוב: תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך (איכה ד כב)". כללו של דבר, "ויהי ביום השמיני" הוא דוגמא לשמחה מהולה בעצב ולכך שלעולם אין שמחה שלימה ובה במידה גם אין עצב טוטלי.

מסכת מגילה דף י עמוד ב

אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן: דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה: ¹⁷ כל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צער. "ויהי בימי אחשורוש" - הוה המן. "ויהי בימי שפוט השופטים" - הוה רעב. "ויהי כי החל האדם לרוב" - "וירא ה' כי רבה רעת האדם". "ויהי בנסעם מקדם" - "הבה נבנה לנו עיר". "ויהי בימי אמרפלי" - "עשו מלחמה". "ויהי בהיות יהושע ביריחו" - "וחרבו שלופה בידו" ... "ויהי ה' את יהושע" - "וימעלו בני ישראל". "ויהי איש אחד מן הרמתים" - "כי את חנה אהב וה' סגר רחמה". "ויהי כאשר זקן שמואל" - "ולא הלכו בניו בדרכיו". "ויהי דוד לכל דרכו משכיל וה' עמו" - "ויהי שאול עוין את דוד". "ויהי כי ישב המלך בביתו" - "רק אתה לא תבנה הבית".¹⁸

והכתיב: "ויהי ביום השמיני" ותניא: אותו היום היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי ביום השמיני, וכתוב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד! - הא שכיב נדב ואביהוא.¹⁹

שבת שלום
מחלקי המים

¹⁷ כאן הנוסח הוא שמדרש זה נמסר מאנשי הכנסת הגדולה ולא עלה מן הגולה. אבל אם נזכור שפה מדובר בתלמוד הבבלי, אפשר שיש כאן סיבוב מעניין. המדרש הוא אכן במקורו ארץ ישראלי שנתגלגל לבבל תוך שמירה על מקורו. כך מעיד עליו התלמוד הבבלי. משם חזר לארץ ישראל, ודווקא בארץ, במדרש ויקרא רבה הארץ-ישראלי, נשכח המקור במרוצת השנים והוא הפך ל"מדרש שעלה מן הגולה".

¹⁸ שים לב איך הדרשן משלב ומערבב "ויהי" שאכן במהותם הם עצב, עם כאלה שבמהותם הם שמחה (מהולה בעצב), או שפשוט השמחה איננה שלימה, כמו: "ויהי כי ישב המלך בביתו - רק אתה לא תבנה הבית". אלה גם אלה הם שילוב של שמחה ועצב כמו החיים כולם ובפרט בימים אלה של סוף חודש ניסן ותחילת אייר.

¹⁹ לאחר כל אוסף צמדי הפסוקים הקודמים שהדרשן מביא לעיל, לאחר כל "ויהי" שמשלבים שמחה עם עצב, האופן בו הוא מציג את "ויהי ביום השמיני" נראה שונה ומפתיע. נראה כאילו הדרשן מנסה להתמקד ולוא לרגע ב"ויהי ביום השמיני" כיום שכולו שמחה, עד שצריכים להזכיר לו שבאותו היום מתו נדב ואביהוא וגם בו השמחה מהולה בעצב. נראה כאילו הדרשן ממאן להכניס את פרשתנו לאוסף צמדי הפסוקים בו פתח ועל"פ רואה בו מקרה מיוחד. ראה רש"י בתחילת הפרשה, בעקבות הספרא וסדר עולם רבה, שממקם את ויהי ביום השמיני בראש חודש ניסן (יום בריאת העולם לפי שיטת ר' יהושע). באותו עניין, ראה מכילתא בשלח ש"ויהי ביום השמיני" הוא בעצם תחילת ספר ויקרא (ראה רמב"ן שמות מ ב). "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" - ספר בראשית. "ויהי ביום השמיני" - תחילת ספר ויקרא. וכל זה לגדולתו וחשיבותו של היום השמיני בו נחנך המשכן. אך דא עקא, שלמרות או דווקא בגלל מיוחדות יום זה, אין הוא שונה מכל שאר "ויהי". ראה מדרש ויקרא רבה הפותח את פרשתנו ומסכם בעצם הכל: "ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרון ובניו (ויקרא ט א). חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה וגו' (משלי ט, א). ר' ירמיה בר' לעזר פתר המקראות בברייתו של עולם. חכמות בנתה ביתה - זה הקב"ה שברא את כל העולם כולו בחכמה ... "חצבה עמודיה שבעה" - אלו שבעת ימי בראשית ... "שלחה נערותיה תקרא" - זה אדם וחיה. "על גפי מרומי קרת" - שהטיסן הקב"ה וקרא אותן אלהות, זהו שכתוב: "והייתם כאלהים" (בראשית ג, ה). אחר כל השבח הזה ... כי עפר אתה ואל עפר תשוב". וכבר דרשנו בעניין זה גם בהקשר עם הפסוק "דודי רד לגנן" בפרשה זו.